

ISLOMDA TARBIYA MASALALARI

Sobirova Nasiba Ergashovna

Filologiya fanlari doktori

Mamadshoyeva Farogʻat Furqatovna

Osiyo xalqaro universiteti ijtimoiy fanlar va texnika fakulteti

Pedagogika mutaxassisligi boʻyicha MM-4 P-24 magistri

Annotatsiya: *Inson hayotda oʻz oʻrnini topishi, ikki dunyo saodatiga erishishi, yurtining taraqqiyotiga hissa qoʻshishi va shu vatanga munosib bir farzand boʻlishini taʼlim-tarbiyasiz tasavvur qilib boʻlmaydi. Buni biz qushning ikki qanoti boʻlmasa osmonga koʻtarilib, koʻklarga parvoz qila olmaganiga qiyoslasak boʻladi. Shuning uchun ham dinimizda taʼlim-tarbiyaning bir-biri bilan uzviy bogʻliqligiga va farzandni kamol toptirishda bu ikki narsani uygʻunlikda olib borishga alohida eʼtibor qaratilgan.*

Kalit soʻzlar: *islom, tarbiya, aqliy, ruhiy, inson, imon, mukaddas din, maʼrifatparvar.*

Kirish:

Alloh taolo “Tahrim” surasining 6-oyatida: “Ey imon keltirganlar! Oʻzingizni va ahli ayolingizni yoqilgʻisi odamlaru toshdan boʻlgan olovdan saqlang”, deb marhamat qiladi. Inson oʻzini, ahli ayolini va oʻzidan bino boʻladigan ahllarini qanday qilib olovdan saqlashi mumkin? Bu saqlash, avvalo oʻzidan soʻng ahllaridan jaholatni ketkazib, dunyo hayotida oqibati olovga olib boradigan turli jinoyatu gunohlardan, nodonligu badxulqliklardan taʼlim va tarbiya vositasida saqlash bilan boʻlar ekan.

Taʼlim-tarbiyaning oʻrtasida ochiq-oydin farq bor. Taʼlim, tarbiyaning bir juzʼiy. Tarbiya esa taʼlimni oʻz ichiga oladi, aksincha emas. Demak, tarbiya oʻz-oʻzidan taʼlimga nisbatan komil va keng qamrovlidir. Islomiy tarbiyaning maʼnosi esa jamiyatda har taraflama komil inson shaxsiyatini barpo qilish va albatta, bu tarbiya ruhiy, aqliy va jismoniy taraflarni oʻz ichiga oladi. Zotan, Alloh taolo insoniyatni yer yuzini obod qilish uchun yaratgan. Demak, u oʻzining vazifalarini ado etishi uchun har taraflama komil va yetuk boʻlishi kerak. Buning uchun esa bizning dinimiz Islomda barcha koʻrsatma va imkoniyatlar mavjud. Eng asosiysi, inson oʻzining oldiga qoʻyilgan vazifalarni bajarish asnosida doimiy holda Allohga yuzlanib turishi tarbiyadir.

Kishilik jamiyatida inson psixologiyasi, uning ruhiy kamoloti haqida qadimdan turli qarashlar mavjud. Bu mavzu bugungi kunda ham katta ahamiyatga egaligi hech kimga sir emas. Muqaddas dinimiz Islomda bu sohaga ham alohida eʼtibor berilgan va eng toʻgʻri qarashlar koʻrsatilgan. Bu borada ayniqsa naqshbandiya tariqatinig tutgan oʻrni beqiyos. Ularni oʻrganib, xalqimiz eʼtiboriga havola qilish, oʻsib kelayotgan avlodni shu taʼlimotlar asosida tarbiyalash bugungi kunning dolzarb masalasidir.

Asosiy qism:

— Tarbiya haqida gap ketganda o'tgan asrning boshlarida xalqimizning jonkuyar ma'rifatparvari Abdulla Avloniyning bir gapi beixtiyor yodga tushadi: "Tarbiya bizlar uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir". Darhaqiqat, tarbiya sababli davrlar va xalqlarning kelajagi belgilanadi, u har bir jamiyatning jon tomiri, oliy qadriyati hisoblanadi. Kelajak avlod – farzandlarimizning biz orzu qilgandek bilimli, hunarli, el-yurtga foydasi tegadigan, oqil insonlar bo'lib yetishishi, avvalo, tarbiyaga bog'liq. Farzand Alloh taoloning insonga bergan oliy ne'matlaridan biri bo'lib, ota-ona hayotining davomchilari hisoblanadi. Har ne'matning o'z shukri bor, farzand ne'matining shukri unga chiroyli tarbiya berishdir. Bu xususda Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam: **"Ota-ona o'z farzandiga chiroyli xulqdan ko'ra afzalroq narsani berolmaydi,"** deganlar.

Tarbiyani tor doirada tushunmaslik lozim. Ota-ona zimmasidagi burch farzandga faqat chiroyli odob-axloq o'rgatishdan iborat emas, balki uni turli xil mafkura mafkura va g'ayriinsoniy yot g'oyalardan saqlashi kerak. Chunki e'tiqodi sog'lom, mafkurasi to'g'ri bo'lgan farzandgina ota-onaga mehribon, el-yurtga sadoqatli fidoyi inson bo'lib voyaga yetadi.

Farzand tarbiyasi bilan uning go'daklik davridanoq, hatto dunyo yuzini ko'rmasidan avval shug'ullanish lozim. Xalqimiz qadimdan tarbiyani ko'pning ishi deb bilgan. Ezgulik, yaxshilik, odob-axloq kabi insoniy fazilatlarni muqaddaslashtirib, har bir yigit-qizga yoshlikdan shu qoidalarga amal qilishni o'rgatib, nazorat etib borgan.

Tarbiyaning eng muhim talablaridan biri shaxsiy namuna, oila ibratidir. Ota-ona, kattalar, qariyalar, aka-ukalar, qarindosh-urug'larning oiladagi mavqei muhim ahamiyatga ega. Yaxshi farzandni, avvalo, yaxshi oila, yaxshi ota-ona tarbiyalaydi. Xalqimizning qadriyatlari rang-barang bo'lib, har biri yaxlit bir asardir. Xalqimizning "Bir bolaga yetti mahalla ota", degan hikmatli so'zlarining zamirida olam-olam ma'no bor. Bugungi kun yurtimizda barkamol avlodni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Milliy qadriyatlarimiz asosini ma'naviyat tashkil etadi, ma'naviyat esa tarbiya demakdir. Ma'naviyat bilan insonning imoni, e'tiqodi, axloqi, ichki dunyosi shakllanib sayqal topadi. Insonni Vatan, xalq, ota-ona, qavm-qarindoshlar oldidagi burchlarini anglashi uning naqadar yuksak ma'naviyat sohibi ekanidan dalolat beradi.

Milliy qadriyatlarimiz bilan chambarchas bog'lanib ketgan muqaddas dinimizda ham farzand tarbiyasiga alohida e'tibor beriladi. Ulamolarimiz farzand tarbiyasini to'rt qismdan iborat ekanligini bayon qilgan:

1. E'tiqod tarbiyasi. Farzand tug'ilib, uning aqli shakllana boshlagan vaqtdan to voyaga yetib, mustaqil hayotga qadam qo'yguncha unga imon-e'tiqod masalalari, ota-onaga hurmat, vatanga sadoqat tuyg'ulari singdirib boriladi. Bu haqda Payg'ambarimiz

sollallohu alayhi vasallam ham bu to'g'rida shunday deydilar: **“Har bir tug'iladigan farzand Islom fitratida tug'iladi, toki tili gapiradigan bo'lguncha (shu holda bo'ladi). Keyin esa ota-onasi uni yo yahudiy, yoki nasroniy, yoki majusiy etib voyaga yetkazadi”.** (Olti sahih mualliflari rivoyat qilishgan).

2. Jism tarbiyasi. Ota-ona farzandning jismonan sog'lom bo'lib voyaga yetishiga ham mas'ul bo'lib, bunda bolaning yetarli miqdorda to'g'ri ovqatlanishi, kiyinishi, yotib-turishi va jismoniy mashg'ulotlariga e'tibor qaratish lozim. Farzandning ruhan va jismonan sog'lom bo'lib voyaga yetishi nafaqat uning kelajagi, balki butun millat kelajagini ta'minlash ekanini aslo yoddan chiqarmaslik lozim. Sog'lom avlodni tarbiyalash buyuk davlat poydevorini, farovon hayot asosini qurish deganidir. Farzandga chiroyli tarbiya berib, hunar o'rgatib, ruhan kuchli va e'tiqodi sog'lom holda voyaga yetkazish bilan birga ularni jismonan baquvvat qilib voyaga yetkazish ota-onaning eng muhim burchlaridandir. Zero, Payg'ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallam ham: **“O'g'illaringizga suvda suzishni, kamonda otishni, qizlaringizga esa tikishni o'rgatinglar”**, deb farzandlarni chaqqon, sog'lom, baquvvat, ziyrak va hunarli qilib tarbiyalashga targ'ib qilganlar. Chunki sog'lom va kuchli inson har doim o'z eliga, vataniga naf keltiradi.

3. Axloq tarbiyasi. Yoshlar barcha sohada yetakchi bo'lishlari uchun eng avvalo, odob-axloqli bo'lishi lozim. Chunki odob dunyo va oxirat ne'matlariga yetkazuvchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Bu barcha dinlarda o'z tasdig'ini topgan. Qur'oni karimda ham, Rasululloh sollallohu alayhi vasallam hadislarida ham odob axloq masalasiga alohida e'tibor berilgan. Xususan, payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallam: **“Ota-ona o'z farzandiga chiroyli xulq (odob)dan afzalroq narsani meros qilib qoldira olmaydi” “Farzandlaringizni hurmat qilinglar va odoblarini chiroyli qilinglar”**, deb marhamat qilganlar.

Bizni o'ziga suyuqlik banda, Payg'ambarimiz sollallohu alayhi vasallamga ummat qilgan Allohga hamdu sanolar bo'lsin. Allohim bergan ne'matlar ichida, farzand ne'mati bizga berilgan ulug' ne'matdir. Bu berilgan ne'matlarni chiroyli xulqda tarbiyalash ota onalarning burchi va farzandlarning haqqidir. Tarbiya so'zi arabcha "Robba" fe'lidan olingan bo'lib, o'stirdi, ziyoda qildi, rioyasiga oldi, rahbarlik qildi va isloh qildi ma'nolarini bildiradi. Islomda bola tarbiyasi ota onaning eng ma'suliyatli va uzoq davom etadigan burchidir. Boshqa burchlar ba'zi ishlarni qilish yoki mulkni sarflash bilan oxiriga yetadi. Ammo tarbiya ma'suliyati bardavom bo'ladi. Zotan ota onaning farzand ne'matiga xaqiqiy shukrlar xam aynan ma'suliyatini sharaf bilan ado etish orqali yuzaga chiqadi. Farzand ne'matiga amaliy shukr qilish o'sha farzandni Alloh taolaga itoat qiladigan banda qilib tarbiyalash bilan yuzaga chiqadi. Farzand tarbiyasida ota onaning o'rni qanchalar katta ekanini Rasululloh (sallollohu alayhi vasallam) qo'yidagi xadisi shariflaridan bilib olamiz. Abu Xurayra (roziyallohu anhu) dan rivoyat qilinadi. Nabiiy

(sollallohu alayhi vasallam): "Xar bir tug'ilgan bola faqat fitrat (sof tabiat) ila tug'iladi. So'ng ota onasi uni yahudiy yoki majusiy qiladi. Bu xuddi hayvonning bus butun hayvon tug'ishiga o'xshaydi. Siz unda quloq burni kesilganini his qilganmisiz dedilar. Alloh taolo bu dunyodagi narsalarni sababiyat qonunlari ila bir biriga bog'lab qo'ydi. Och odam taom yemasa qorni to'ymaydi. Xuddi shuningdek tarbiya bo'lmasa, inson tarbiya ko'rgan bola bo'lib voyaga yetmaydi. Farzandlarimizni ilmi, tarbiyali, salohiyatli farzandlardan qilsin.

Xulosa:

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, agar ota-ona o'sha farzandlarini yoshligidan oq tarbiyasi bilan mashg'ul bo'lib, yaratilayotgan imkoniyat va sharoitlardan unumli foydalansa, ta'lim-tarbiyani o'z vaqtida berganda, yoshlarimiz shunday yomon holatlarga tushib, yoshliklarini badnom qilmagan, balki o'z yurtiga munosib, ajdodlariga haqiqiy voris bo'lishar edilar. Hozirgi axborot dunyosi bir-biri bilan qorishib ketgan "globallashuv" deb atalgan davrimizda farzandlarimizga yaxshini yomondan, oqni qoradan ajrata olishga o'rgatish, avvalo ota-ona va maktabdagi ustoz pedagoglar oldida turgan eng muhim vazifadir.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. "Sog'lom bola" kitobidan Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf
2. Oilada farzand tarbiyasi: Yetti kunga yetti kitob,
3. Ziyovuddin MIRSODIQOV, Toshkent shahridagi "Bo'ta buva" jome masjidi imom-xatibi
4. www.ziyonet.uz
5. Sobirovich, T. B. (2024). The National Idea as a Driving Force behind Ideospheric Transformation in Uzbekistan: Exploring its Implications and Impact. Asian Journal of Applied Science and Technology (AJAST), 8(3), 170-176.
6. Sobirovich, T. B. THE SPIRIT OF A NEW ERA: THE IDEOSPHERE GUIDING UZBEKISTAN TOWARDS DEMOCRACY.
7. Turdiev, B. (2024). THE PRIORITY OF HUMAN INTERESTS IN UZBEKISTAN'S IDEOSPHERIC DEVELOPMENT. Теоретические аспекты становления педагогических наук, 3(15), 120-123.
8. Sobirovich, T. B. (2024). Renewal of Societal Ideosphere: An Analytical Study of Medieval Philosophical Thought. Philosophy, 8(3), 12-18.
9. Sobirovich, T. B. (2020). The development of democratic society and spiritual renewal in the views of Eastern and Western thinkers. International journal of advanced research and review, 5(10), 60-65.

10. Turdiev, B. S. (2024). Balancing national and universal perspectives: the dialectical dynamics in society's ideosphere. Asian Journal of Basic Science & Research, 6(3), 59-65.

11. Sobirovich, T. B. (2024). The Dynamics of Ancient Thought: How Philosophies Shaped Changing Societal Ideospheres. Dynamics, 8(3), 19-24.

12. Turdiev, B. (2024). BUILDING A FUTURE: THE ROLE OF CULTURE IN NEW UZBEKISTAN'S IDEOSPHERE. Академические исследования в современной науке, 3(31), 171-176.

